

Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Kastamonu University Journal of Faculty of Economics and
Administrative Sciences

Aralık 2023 Cilt:25 Sayı:2
 iibfdergi@kastamonu.edu.tr

Başvuru Tarihi / Received: 02.12.2022
Kabul Tarihi / Accepted: 03.08.2023
DOI: 10.21180/iibfdkastamonu.1213315

Türkiye'nin İhracat Hacmi ile İhracat Kredileri Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi

Gülay SELVİ HANIŞOĞLU¹

Öz

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin ihracat hacmi ile Türk Eximbank (Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.) ve Türkiye'de yerleşik mevduat bankalarının kullandıkları krediler arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırılmasıdır. İhracat kredileri, ülkelerin ihracat kapasitesinin artırılması için yerel firmalara sağlanan önemli desteklerden biridir. Türkiye'de ihracatçılara doğrudan finansman destekleri Türk Eximbank ve bankalarca kullanılan ihracat kredileri ile sağlanmaktadır. Kullanılan ihracat kredileri ile ihracat hacmi arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırıldığı çalışmamızda öncelikle konu ile ilgili literatür incelenmiştir. Daha sonraki bölümde ihracat desteği sağlamak amacıyla kurulmuş olan Türk Eximbank uygulamaları hakkında bilgi verilmiştir. Türk Eximbank'ın yanı sıra mevduat bankalarının kullandığı ihracat kredileri, sigorta ve garanti destekleri açıklanmıştır. Çalışmada nedensellik analizi Türk Eximbank ve mevduat bankaları için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerin durağanlık analizleri Dickey Fuller Unit test ile yapılmıştır. Nedensellik ilişkinin analizi ise Toda-Yamamoto yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İhracat kredileri ile ihracat hacmi arasındaki nedensellik ilişkinin analizi için 2003-2021 dönemine ait veriler kullanılmıştır. Türkiye'nin ihracat hacmi ile Türk Eximbank tarafından kullanılan kısa vadeli ve orta uzun vadeli ihracat kredileri arasında çift yönlü anlamlı nedensellik etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mevduat bankaları tarafından kullanılan ihracat kredileri ile ihracat hacmi arasında yıllık veriler kullanılarak yapılan analizde anlamlı bir nedensellik ilişkisi olmadığı, aylık veriler kullanılarak yapılan analizde kredi hacminden ihracat hacmine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Finansal Kuruluşlar, Eximbank, İhracat Hacmi, İhracat Kredileri, Toda-Yamamoto

Jel Kodu: C22, G21, F14

Analysis of the Causality Relationship Between Export Performance of Turkey Export Loans

Abstract

The present study analyzes the causality relationship between the export volume of Turkey and Export Loans, which is extended by Turk Eximbank (Export Credit Bank of Türkiye) and Turkish deposit banks. Export credits are financial instruments used to support local firms export capacity to improve Turkey's export capacity. After reviewing the related literature, the study continues explaining Turk Eximbank, the official export credit institution. Besides Turk Eximbank, deposit banks also extend export credits, insurance and guarantee programs. The causality relationship analysis is done separately for the Turk Eximbank and deposit bank loans. In the study, the Dickey Fuller Unit test is used for stationary purposes. The causality relationship was analyzed using the Toda-Yamamoto model between the export volumes of Turkey and export loans for the period of 2003-2021. As a result, two ways significant effects are observed between Turkey's export volume and short term, medium and long term credits which is extended by Turk Eximbank. Concerning the causality analysis between the total export credits which is extended by deposit banks and export volume, it was concluded that there was no significant causality relationship with annual data. On the other hand, our results have shown one-way relationship between the loan volume and the export volume with monthly data.

Keywords: Banking, Financial Institutions, Eximbank, Export Volume, Export Credits, Toda-Yamamoto

Jel Codes: C22, G21, F14

¹ **Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** Dr. Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, İstanbul, Türkiye.
E-posta: gulayselvi@beykent.edu.tr **Orcid no:** 0000-0001-6174-2452

Atf/Citation: Selvi Hanişoğlu, G. (2023), Türkiye'nin İhracat Hacmi ile İhracat Kredileri Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25/2, s. 432-448.

Extended Abstract

Introduction

There are theoretical and empirical researches investigating the relationship between international trade and development. Most of the studies support the gains of international trade, but some studies found little or no correlation between trade and the productivity or development of the countries (Singh, 2010). Although the research results are inconsistent, export subsidies are used as a tool for improving the trade capacity of countries. One of the export subsidizing methods which are used both by developed and developing countries are export loans. Export loans are generally extended by designated organizations or by commercial banks. Export credits have been successfully implemented as a part of the export promotion framework by developed and developing countries.

Turkey implemented an export-based industrialization policy after 1980s. Turk Eximbank is an official export organization established in 1987 parallel to the industrialization policy changes. Deposit banks in Turkey also provide financial assistance to Turkish exporters through short-term or medium-long term credit programs and export guaranteed investment loans. The effectiveness of export credit mechanisms is significant because some part of the country's financial resources are transferred to the exporter. The primary objective of this paper is to analyze the causality relationship between export volume and export credits which is extended by Turk Eximbank and Turkish deposit banks. The causality relationship analysis is done separately for the Turk Eximbank loans and deposit bank loans. In the study, the Dickey Fuller Unit test is used for stationary purposes. Causality relationships were analyzed using Toda-Yamamoto model between export volumes of Turkey and export loans for the period of 2003-2021.

Method

The overall strategy of this paper is to analyze the causality relationship between the export performance of Turkey and export loans which is extended by Turk Eximbank and Turkish deposit banks. The study adopted an empirical method based on the data. Data were collected from different resources for the period of 2003-2021. Turk Eximbank loan data were collected from Turk Eximbank annual reports on a yearly basis. Since the Turk Eximbank did not published monthly data, causality analysis between export volume of Turkey and Turk Eximbank loans were done on a yearly basis. Export loan data which are extended by Turkish deposit banks, were taken from BRSA (Banking Regulation and Supervisory Agency) website under the classification of monthly banking sector data. Turkey export data were collected from TÜİK (Turkish Statistical Institute) statistical information portal. Causality analysis between deposit bank loans and export volume was done both annually and monthly. This study uses the Augmented Dickey-Fuller (ADF) unit root and Toda-Yamamoto causality tests. Granger causality tests are widespread in empirical studies. It is investigated whether the past of one of the variables contributes to explaining the future of other variables. If variable X is positively related to variable Y, the Granger causality test is necessary to interpret their causality relationship. This test states that if a variable Y's past values significantly contribute to forecasting the future value of another variable X, Y is said to be Granger Cause X. Time series must be a stationary at the same level for applying Granger causality test. Since time series data are usually non-stationary, it may create econometric problems. In order to avoid this problem, Toda-Yamamoto (1995) developed a model which can be used on all series, regardless of their stationary properties.

Result and Discussion

This paper investigates the following topics: The first is the causality relationship between the export volume of Turkey and Türk Eximbank loans, and the second is the causality relationship between the export volume of Turkey and deposit bank export loans. We use Toda-Yamamoto (1995) testing procedure. All results are significant at the 5% level. Using yearly data between 2003-2021, our findings demonstrate the existence of a positive and two-sided significant relationship between Turk Eximbank loans (short-term and medium-term loans) and the export volume of Turkey. According to the results, there was no significant causality relationship between Turk Eximbank export credit insurance and the export volume of Turkey. Concerning the causality analysis between the total export credits, which is extended by deposit banks and export volume, it was concluded that there was no significant causality relationship with annual data. On the other hand, using monthly data, the total export credits, which are extended by deposit banks have a positive and one-sided causality effect on the export volume of Turkey. There was also two-sided causality effect between short-term export credits extended by Turkish deposit banks and the export volume of Turkey.

Many governments provide export credits or export credit insurance programmes to increase the country's export capacity. This study contributes to the literature by examining the causality relationship between export loans and the export volume of the country. This and similar studies will likely contribute to the re-evaluation and structuring of governments' export support policies.

GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin büyük bir bölümü ülkelerinin, uluslararası ticaretini ve ağırlıklı olarak ihracatını desteklemek için politikalar ve araçlar geliştirmektedirler. Dış ticaret dengesi, bir ülkenin belli bir dönem içinde gerçekleştirdiği mal ve hizmet alımı yani ithalatı ile mal ve hizmet satımı olan ihracatı arasındaki farktan oluşmaktadır. Ülkenin ihracatı ve ithalatı aynı birim cinsinden ölçüldüğünde ihracat ile ithalatın eşit olması durumunda dış ticaret dengede demektir. İhracat ithalattan fazla ise ülke dış ticaret fazlası vermekte ve ülkeye döviz girişi olmaktadır. Ters durumda yani ihracatın ithalattan az olması durumunda ise ülke dış ticaret açığı vereceğinden, ithalat giderlerini karşılamak için dövize ihtiyacı olacaktır. Dış ticaret dengesi, ülkelerin ödemeler dengesinin alt kalemlerinden birini oluşturmaktadır. Bir ülkeye döviz girişi sağlayan ihracat, ödemeler dengesine katkı yapmaktadır (Eğilmez, 2013).

İhracat politikası ve ihracata destekler uygulanması, ülkelerin ekonomik büyüme modellerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bugüne dek iktisat yazınında tartışmalı bir konu olmaya devam eden serbest ticaret ile büyüme arasındaki ilişkiye ilişkin görüşleri ve çalışmaları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz. 1980'li yıllara kadar Ricardocu Heckscher-Ohlin teorisi bağlamında karşılaştırmalı üstünlüğün, uluslararası uzmanlaşma ile verimliliği arttırdığı ve üretim düzeyinde artışa neden olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu artış bir defa sağlandıktan sonra uzun dönemde etkisinin ne olacağı belirsizdir. Daha sonra Solow tarafından geliştirilen büyüme modeline göre serbest ticaretin ancak teknolojik gelişmeyi olumlu etkilemesi ile uzun vadede ekonomik büyümeye katkı yapacağı öne sürülmektedir. 1980'li yıllarda iktisat teorisinde gündeme gelen içsel büyüme modelleri fiziksel sermaye ile birlikte beşeri sermaye, yenilikler yaparak öğrenme, iş gücünün nitelik artışını, araştırma geliştirme faaliyetlerini modele dâhil etmişlerdir. Geliştirilen modellerde serbest dış ticaretin; iletişimi artırarak teknolojik yayılmayı sağlaması, üretilen teknolojinin paylaşılması ile yeni teknoloji üretimini teşvik etmesi ile ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyeceği değerlendirilmektedir. Diğer yandan nitelikli işgücüne dayalı olarak büyüyen ülkelerde, bu tür işgücüne talebi artırarak maliyetlerin artmasına ve uzun dönemde serbest ticaretin büyüme hızının yavaşlamasına neden olacağı, niteliksiz işgücü yoğun sektörlerde uzmanlaşan ülkelerin ise uzun dönemde büyümesinin artacağı öne sürülmektedir. Serbest ticaretin ve dış ticaret hacmi artışının Ar-Ge sektöründe ölçek ekonomisi nedeniyle ekonomik büyümeyi olumlu etkileyeceği ancak serbest ticaret nedeniyle uluslararası rekabetle karşılaşan Ar-Ge sektörü nedeniyle yurt içi üretimin daralabileceği ve uzun dönemde ekonomik büyümenin yavaşlayabileceği değerlendirilmektedir. Yani uluslararası ticaretin serbestleşmesi bazı durumlarda ekonomik büyümeyi arttırırken Ar-Ge ve nitelikli iş gücü alanında büyümeyi arttırıcı veya azaltıcı etkisi olabileceği değerlendirilmektedir (Ulaşan, 2017). Ülkeler tarafından ağırlıklı olarak uygulanmasına karşın, serbest dış ticaret ve ihracatı destekleyici politikaların ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisine ilişkin net sonuçlar ortaya konulamamakta, ülke özelinde farklı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Teorik çalışmaların farklı yönde bulguları olmasını göz önünde bulundurarak ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında ise, serbest ticaret ve ihracatı destekleme politikalarının ekonomik gelişmeyi destekleme amacıyla uygulamaya alındığı görülmektedir.

İhracat ve ithalatın kurumsal anlamda Eximbank sistemi aracılığıyla desteklenmesi, çoğu ülkede I. Dünya Savaşı sonrasında başlamıştır. Uluslararası parasal sistemin içinde bulunduğu belirsizlikler nedeniyle ülkeler korumacı politikalar izlemişler ve rekabetçi güçlerini arttırmak için ihracatlarını desteklemişlerdir. İhracatın desteklenmesinde Eximbank (Export Import Bank-İhracat İthalat Bankası) ve İhracat Kredisi Kuruluşları (ECA-Export Credit Agency) önemli rol üstlenmiştir. İhracat

kredi kuruluşları ve Eximbank'lar, ülkelerin yerel firmalarının uluslararası pazarlara açılmasını desteklemek için kurulmuşlardır. İhracat kredileri ise, bu amaca yönelik kullanılan finansal ürünlerden birisidir. İhracat kredilerinin yanı sıra, yapılan ihracatın, bedelinin ödenmeme riskini azaltmak için çeşitli sigorta ürünleri geliştirilerek ilgili kurumlarca uygulamaya konulmaktadır. Eximbanklar aracılığı ile sağlanan avantajlı kredi koşulları ile ihracatçı şirketlerin finansmana ulaşımının kolaylaştırılması hedeflenmektedir. Ayrıca bu şirketlerin ürünlerini uluslararası piyasalarda daha avantajlı fiyatlarla sunulabilmesi için destekler sağlanmaktadır. Doğrudan kredi kullandırılmasının yanı sıra Eximbanklar tarafından uygulanan garanti programlarıyla satılan malın bedelinin gelmemesi veya zamanında tahsil edilmemesi gibi risklerin azaltılması hedeflenmektedir.

Türkiye'de ihracatı desteklemek amacıyla ihracatçılara piyasa şartlarına göre daha avantajlı nakdi ve gayri nakdi destekler, Eximbank ve diğer ticari bankalar aracılığıyla sağlanmaktadır. Avantajlı şartlarda verilen krediler, bu firmalara bir sübvansiyon ve destek özeliği taşımaktadır. Toplumun kaynaklarının farklı alanlara kaydırılması ile yapılan bu destekler yani krediler ile ihracat hacmi arasındaki ilişkinin incelenmesi çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

1. LİTERATÜR

Literatürde yer alan pek çok çalışmada, ihracat artışının ülkelerin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) artışına olan etkisi analiz edilmektedir. Farklı bir grup çalışma ise ihracat kredi destekleri ve ihracat hacmi arasındaki ilişkinin araştırılmasına yönelmiştir. 2016 yılında yayınlanan, Bülbül ve Demiral tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'nin güçlü ekonomiye geçiş programı sonrası (2002:Q1-2015:Q3) dönemindeki veriler kullanılarak ekonomik büyüme, ihracat ve Eximbank kredileri arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. Nedensellik süreci bağlamında öncelikle Genişletilmiş Dickey-Fuller (Augmented Dickey- Fuller – ADF) birim kök testi ile durağanlık, Johansen eş bütünleşme testi ile uzun dönemli ilişki ve sonrasında Granger testi ile de nedensellik ilişkisi araştırılmış ve etki tepki analizi yapılmıştır. Nedensellik analizi sonucuna göre, ihracat ve ekonomik büyüme arasında çift taraflı; ihracattan Eximbank kredilerine tek taraflı nedensellik ilişkisi olduğu saptanmıştır. Eş bütünleşme analizi sonucunda ise ihracat ve Eximbank kredileri arasında uzun dönemli ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca etki-tepki analizi ile her bir değişkenin farklı şoklara, sekiz çeyrek dönem içinde nasıl tepki verdiği grafikler yardımıyla analiz edilmiştir. Çalışmada incelenen dönemde, ihracattan Eximbank kredilerine tek taraflı nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Etki tepki analizi sonucu ihracat ile Eximbank kredileri arasında uzun dönemli ilişkiye rastlanmamıştır. Ayrıca Eximbank kredileri ile büyüme arasında nedensellik ilişkisi bulunmadığı yönünde sonuca ulaşılmıştır (Bülbül & Demiral, 2016).

Shekhar ve Jena (2021), Hindistan Eximbank'ın kullandığı kredi ve finansman desteklerinin 2000-2019 yılları verileri kullanılarak gelişimini incelemiştir. Grafik analizleri ve regresyon modeli kullanılarak yapılan çalışmada, ihracat kredi ve finansman desteklerindeki gelişimin, yani ihracat finansmanının ihracat hacminin önemli belirleyicilerden birisi olduğu sonucuna varılmaktadır (Shekhar & Jena, 2021).

Akgündüz ve diğerleri (2018), tarafından yapılan çalışmada, sübvansiyonlu ihracat kredilerinin ihracatın artmasında etkili olup olmadığı araştırılmaktadır. Eximbank tarafından, bankalar aracılığı ile kullandırılan reeskont kredilerini kullanan firmalar ile oluşturulan kontrol grubu firmalarının performansları karşılaştırılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, sübvansiyonlu ihracat kredisi kullanan firmaların, satış ve ihracatlarında artış gerçekleşirken, ülke içine yapılan satışlar ve

karlılık üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır (Akgündüz, Kal, & Torun, 2018).

Türkiye'nin ithalatı, ihracatı ve Eximbank kredileri arasındaki nedensellik ilişkisinin analiz edildiği Ünvan ve Nahmatli (2021) tarafından yapılan çalışmada, Eximbank kredileri ile Türkiye'nin ithalat ve ihracat hacmi arasında nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Ünvan & Nahmatli, 2021).

Mudugal (2020) tarafından yapılan çalışmada, Hindistan'daki Eximbank uygulamaları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Eximbank'ın, ihracatın desteklenmesi için kullanılan krediler yanı sıra proje kredilerine ve ülkenin sektör bazlı verimliliğinin artırılmasına yönelik çalışmalarını sürdürmekte olduğu vurgulanmıştır. Ürün bazlı destekler yerine müşteri bazlı destek uygulamalarına ağırlık verilerek, ülke firmalarının uluslararası düzeyde yarışabilir duruma getirilmesine yönelik çalışmaların sürdürüldüğü vurgulanmıştır (Mudugal, 2020).

Türkiye'de imalat sanayi tarafından kullanılan banka kredilerinin ihracat üzerine etkilerinin araştırıldığı, 2019 yılında Haykır ve Aydın tarafından yapılan ve yayınlanan çalışmada; imalat sanayinin kredi kullanımı ile ihracat rakamları arasındaki ilişki 2015-2018 yılları verileri kullanılarak VAR, Granger nedensellik ve etki-tepki testi üzerinden analiz edilmiştir. Veri setinde imalat sanayi üretim endeksi, imalat sanayi kredi kullanımı ve ihracat rakamları yer almaktadır. Analizde önce değişkenlerin durağanlık seviyeleri ADF testi kullanılarak tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre imalat sanayi kredileri ihracatın Granger nedeni olarak değerlendirilmektedir (Haykır & Aydın, 2019).

Köksal ve Genç (2019), ihracatın teşvik edilmesi araçlarından biri olan ihracat kredi sigortalarının ihracat değeri üzerindeki etkisinin analiz edildiği çalışmalarında Panel Veri Analizi ile 22 yüksek gelirli ülkeyi incelemiştir. Çalışmada kısa ve orta-uzun vadeli ihracat sigortalarının ülkenin ihracatını anlamlı bir biçimde pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Orta-uzun vadeli ihracat kredi sigortalarının ihracat artışına katkı sağladığı ampirik çalışma ile ortaya konulmuştur.

Choi ve Kim (2021), Kore'de yapılan çalışmalarında ihracat kredi sigortalarının, ihracat artışına olan etkisini incelemektedir. Kore'nin kısa vadeli ihracat kredisi verileri ile regresyon analizi yöntemini kullandıkları çalışmalarında, kısa vadeli ihracat sigortalarının ihracatı arttırdığı sonucuna ulaşımlardır. Bu etkinin, ihraç edilen ülke gelişmekte olan ülke ise ve küçük ölçekli firmalar için daha etkili olduğu sonucuna ulaşımlardır (Choi & Kim, 2021).

2. İHRACAT İŞLEMLERİ VE İHRACAT KREDİLERİ

İhracat, ülkeler ve dünya bazında ekonomik büyümenin önemli itici güçlerinden birisidir. Dünya ticaretinin %90'ı bankalar veya diğer kredi kuruluşlarının sağladığı, kredi ve sigorta ürünlerini kullanmaktadır (Berne Union, 2022). Kredi kuruluşları tarafından sağlanan nakdi ve gayri nakit kredilerin yanı sıra dünya genelinde farklı ihracat teşvik yöntemleri uygulanmaktadır. İhracatın artırılması ülkeler için döviz girdisi sağlayarak ülke rezervlerini artırmanın yanında firma bazında verimliliğin artması ve büyük ölçekli üretim yapan firmaların ortaya çıkmasına destek olmaktadır (Schminke & Biesebroeck, 2016). İhracatçı firmalar, yurt dışından gelen mal taleplerini karşılamak için satacakları ürünü veya üretecekleri ürünün hammadde ve yarı mamul maddelerini almak, işçilik ve diğer üretim maliyetlerini üstlenerek malı yurt dışına gönderime hazır hale getirmek durumundadırlar. Ayrıca üretim kapasitesinin kurulması, genişletilmesi veya teknolojik değişimlere uyumlu hale gelmesi için yenilikler yapılması gerekmektedir. Bunların tümü için firmaların farklı finansman alternatiflerine ihtiyacı bulunmaktadır. Yatırım yapılması veya yenilenmesi için uzun vadeli finansman gerekli iken, diğer işçilik ve malzeme alımları için daha kısa vadeli finansman ihtiyacı bulunmaktadır. İhracat yapılan ülkelerin

düzenlemelerine, yaşanabilecek belirsizlik ve risklere karşı finansmanın yanı sıra ihracat işlemlerinin sigortalanması önemli destek adımlarından birisini oluşturmaktadır. İhracatta farklı ödeme yöntemleri kullanılmaktadır. Ödeme yöntemlerinden peşin ödemede mal yurt dışına gönderilmeden önce bedeli tahsil edilmektedir. Peşin ödeme dışında kalan vesaik mukabili, mal mukabili ve akreditifli ödeme şekillerinde mal üretilip yurt dışına gönderildikten sonra bedeli tahsil edilebilmektedir. Aşağıdaki tabloda Türkiye'de son 4 yılda ihracat bedellerinin tahsilatı için kullanılan ödeme yöntemlerinin oranları yer almaktadır.

Tablo 1: Türkiye'nin İhracatının Kullanılan Ödeme Yöntemlerine Göre Dağılımı (%)

	2022	2021	2020	2019	ORTALAMA
Mal mukabili ödeme (%)	67	66	67	66	67
Peşin ödeme (%)	16	15	14	13	15
Vesaik mukabili ödeme (%)	9	10	11	12	11
Akreditif (%)	7	7	6	7	7
Diğer (%)	1	2	2	2	2
TOPLAM	100	100	100	100	

Kaynak: Tablo, Türkiye İstatistik Kurumu, Ulusal Veri Sayfası, İstatistiksel Tablolar, Ödeme Şekillerine Göre İhracat verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır. 2022 yılı verileri Haziran ayı itibarıyla alınmıştır.

Türkiye'nin ihracatının ortalama %67'sinin mal mukabili ödeme şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Mal mukabili, malların ithalatçıya teslim edilmesinden sonra bedelinin ödenmesi şeklinde kullanılan bir ödeme biçimidir. Mal mukabili ödeme şeklinde, ihracat bedelleri vesaik mukabili ve akreditif ödeme yöntemine göre daha uzun sürelerde tahsil edilebilmektedir. Bu nedenle ihracatçıların hammadde temini, üretimin gerçekleşmesi, gönderilmesi için taşıma ve gümrük masrafları, sigorta bedelinin ödenmesi aşamalarında finansmana ihtiyaçları bulunmaktadır. Eximbank ve bankalarca kullanılan ihracat kredilerinin, öncelikle Türkiye ihracatında ağırlıklı olarak kullanılan ödeme yönteminden ortaya çıkan bir ihtiyaca cevap verdiği düşünülmektedir. İhracatçıların, yeni pazarlara ulaşma, yatırım yapma ve ürün geliştirebilmeleri için ayrıca finansmana ihtiyaçları bulunmaktadır.

2.1. İhracat Kredileri

Ülkeler dış ticaretin finansmanını Eximbank veya İhracat Kredi Kurumları (ECA-Export Credit Agencies) aracılığıyla desteklemektedirler. Dünya ticaretinin yaklaşık %90'ını nakit veya kısa vadeli finansman ile gerçekleştirilmekte, geriye kalan kısmı ise orta ve uzun vadeli kredilerle desteklenmektedir (Gilman & Wang, 2003: 4). Eximbank ve mevduat bankaları tarafından ihracat gerçekleştirilmeden veya ihracat gerçekleştirildikten sonra ihracat bedelinin ödenmesine kadar geçen süreler için kredi kullanılabilir. İhracat gerçekleşmeden kullanılan ihracat kredileri için ihracatın gerçekleşmesinden sonra ihracatın gerçekleştiğinin belgelenmesi yani ihracat taahhüdünün kapatılması gerekmektedir. İhracat gerçekleştikten sonra kullanılan krediler için varsa ihracat işlemine ilişkin kıymetli evrakların iskonto edilmesi yöntemiyle kredi kullanılabilir. İhracatın güvenli bir şekilde gelişmesinde önemli araçlardan biri, iskonto edilebilir, devredilebilir ve ciro edilebilir kıymetli evrakların varlığı ve bunlara ilişkin yasal düzenlemelerdir. Bu işleyişin sağlıklı çalışmadığı durumlarda ihracatın bileşenlerinden biri eksik kalmış demektir. Bu kıymetli evrakların alıcı ve satıcı ülkeler arasında kolaylıkla devir edilebilmesi ihracat işleyişini kolaylaştırıcı bir unsurdur. İhracat kredileri ayrıca nakdi ve gayri nakdi olarak gruplanabilir. Türk Eximbank ve diğer ticari bankalar tarafından ihracatı desteklemek amacıyla ağırlıklı olarak nakdi krediler, gayri nakdi krediler ve ihracat sigortaları kullanılmaktadır.

2.2. Türk Eximbank ve Türk Eximbank Tarafından Sağlanan İhracat Kredileri

Türkiye 24 Ocak 1980 tarihinde, ithal ikameci sanayileşme politikasını değiştirerek, ihracata dayalı ve dışa açık bir kalkınma modeli uygulamaya başlamıştır. Bu modelin uygulanmasına paralel olarak dış ticaretin geliştirilmesi için finansman desteği sağlayacak Türk Eximbank 21.08.1987 tarihinde kurulmuştur. Sermayesinin tümü devlete ait bir bankadır (Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş., 2022). Türk Eximbank ihracat kredi, garanti ve sigorta programları ile ülkenin dış ticaret hacminin arttırılmasını desteklemektedir. Temel hedefleri arasında; ihraç edilen malların çeşitlenmesi, ihracat hacminin arttırılması, ihracatçıların yeni pazarlara ulaşımının desteklenmesi ve ihracat ürünlerinin rekabet gücünün arttırılması bulunmaktadır. Türk Eximbank, Dünya Eximbanklar Birliği olarak bilinen ve Eximbankların üst kuruluşu olan Berne Union'a (Uluslararası Kredi ve Yatırım Sigortacıları Birliği'ne) üyedir. Berne Union'un farklı ülkeden, üç tanesi misafir konumunda toplam 86 ihracat destek kurumu üyesi bulunmaktadır. Berne Union, 1934 yılından beri faaliyetlerine devam etmektedir. Kredi sigortaları aracılığıyla ihracatçı şirketleri, yatırımcıları ve finansal kuruluşları ödeme ve politik risklere karşı korumaya yönelik ürünler sunmaktadır. Ayrıca uluslararası ticaretin sorunsuz işleyerek, dünya ticaret hacminin artmasını hedeflemektedir. Kar amacı gütmeyen bir kuruluştur (Berne Union, 2022). Türk Eximbank tarafından, uluslararası düzenlemelere uyumlu olarak, ihracatın doğrudan teşvik yöntemlerinden olan ihracatta vergi iadesi uygulamasına 1988 yılından itibaren son verilerek dolaylı teşvik uygulamaları ön plana alınmıştır. Küçük ve orta ölçekli firmalara avantajlı kredi uygulamaları, kalkınmada öncelikli yörelere özgü hazırlanan kredi programları ile Türk Eximbank, ihracat kredilerini çeşitlendirmiştir. Uluslararası kredi kuruluşlarıyla yakın iş birliği içerisinde ihtiyaçlara uygun kredi ürünlerini zamanında ihracatçı firmaların kullanımına sunmaktadır (Türkiye İhracat Kredi Bankası, 2022). Diğer ülke Eximbankları olduğu gibi Türk Eximbank'ta ihracatçılara farklı programlarla destek olmaktadır. Türk Eximbank'ı uzun yıllardır ihracatın desteklenmesi amacıyla doğrudan krediler veya dolaylı kredilendirme yöntemleri kullanmaktadır. Türk Eximbank tarafından ihracatçılara sunulmakta olan ürünler; krediler, alıcı kredileri, alacak sigortası ve hazine işlemleri olarak web sitelerinde dört grup olarak sınıflandırılmaktadır. Eximbank tarafından kullanılan krediler; kısa vadeli ihracat kredileri, orta uzun vadeli ihracat kredileri, döviz kazandırıcı hizmetler kapsamındaki krediler, katılım bankacılığı ürünleri olarak gruplanmaktadır. En çok kullanılan sevk öncesi ihracat kredileri ile ihracata hazırlık aşamasında olan firmaların finansman ihtiyacına yönelik olarak önemli destek sağlanmaktadır. Krediler ihracatçı firmalar tarafından piyasa koşullarına göre daha uygun faiz oranlarıyla kullanılabilir. Eximbank kredileri bankalar aracılığı ile veya doğrudan Eximbank tarafından kullanılabilir. Sevk öncesi kredilerin program koşullarında ihracat taahhüt yükümlülüğü bulunmaktadır. Sevk sonrası krediler kapsamında ise ihracatçılar vadeli satışlarını iskonto ettirerek bankanın finansman olanaklarından yararlanmaktadırlar (Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş., 2022).

Kısa vadeli ihracat kredileri içerisinde %65-67 arasında değişen oranda en önemli paya sahip krediler, Sevk Öncesi İhracat Kredileridir. İhracata hazırlık aşamasında finansman ihtiyaçlarının karşılanması için ihracatçı, imalatçı ve imalatçı-ihracatçılara verilmektedir. Krediler ihracatçılara kullanılmak üzere bankalara tahsis edilmektedir. Bankalar uygun buldukları firmaların başvuru formlarını Türk Eximbank'a gönderirler. Talepler Eximbank tarafından değerlendirilir ve olumlu bulunduğu kredi bedeli banka aracılığı ile müşteri hesabına aktarılır. Kredi kullanılırken bankalar Eximbank'ın faiz oranlarına döviz cinsinden yıllık 0,75, TL cinsinden olan kredilerde ise 2 puan ilave ederek müşterilere kullanırlar. Kredi kullanan müşteriler kredinin vade sonunda geri ödemesini yapar ve ihracat yaptığını gösteren belgeleri

bankaya gönderir. Böylece kullandığı bu özellikli krediden doğan ihracat taahhüdünü yerine getirmiş olur. Krediyi kullanıp ihracat taahhüdünü kapatmazsa cari faiz oranından en yüksek olanının 1,2 katı üzerinden hesaplanacak cezai faiz öder. Ayrıca krediye uygulanan diğer vergi istisnaları tahsil edilir (Güneş & Uğur, 2007). Eximbank tarafından kullanılan kısa vadeli ihracat kredileri; Reeskont Kredisi, Sevk Sonrası Reeskont Kredileri, KOBİ İhracata Hazırlık Kredisi, İhracata Hazırlık Kredisi, Dış Ticaret Şirketleri İhracat Kredisi, Sevk Öncesi İhracat Kredisi ve Sigortalı Alacağın Teminatına Dayalı Kredi Programı olmak üzere farklı özelliklere sahip kredi programları bulunmaktadır. Kredilerden bazıları İhracata Hazırlık Kredisi gibi ihracatçıların doğrudan Eximbank'tan kullandıkları kredi türüdür. Eximbank tarafından kullanılan ihracata hazırlık kredisi ile bankalar aracılığı ile kullanılan sevk öncesi ihracat kredilerinin kullanım koşulları birbirine yakın ve benzerdir. Orta uzun vadeli ihracat kredileri kapsamında, İhracata Yönelik İşletme Kredisi, İhracata Yönelik Yatırım Kredisi, Özellikli İhracat Kredisi, Yurt Dışı Teminat Mektubu Programı, Marka Kredisi, İhracat Alacakları İskonto Programı, Gemi İnşa ve İhracatı Finansman Programı, Yurt Dışı Mağazalar Yatırım Kredisi, Finansal Kiralama İşlemlerine Yönelik Kredi Programları uygulanmaktadır. Ayrıca döviz kazandırıcı hizmetler kapsamında kullanılan Turizm, Uluslararası Nakliyat Pazarlama, Müteahhitlik vb. hizmetlerin finansmanı için farklı türden krediler kullanılmaktadır. Katılım Bankacılığına yönelik ürünlerde Türk Eximbank tarafından uygulanmaktadır (Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş., 2022).

Kredi sigortalarının temel amacı, ihracatçıları alacaklarını tahsil edememe riskine karşı korumaktadır. Mal ihracatı ve ihracat sayılan satış ve teslimler için kredi sigorta ürünleri kullanılabilir. İhracatçıları desteklemek için kullanılan kredi sigortaları, ticaret hacmi ve ihracat üzerinde doğrudan ve dolaylı olumlu etkiler yaratarak ihracatın geliştirilmesine katkı sağlayan ürünlerdir. Kredi sigortaları, ihracatçının mal veya hizmet satışını gerçekleştirdiği ithalatçı firmadan kaynaklanan ödenmeme riskleri veya ülkelerin içinde bulunduğu politik, yasal durumlardan kaynaklanan ödenmeme riskini azaltmaktadır. İhracat sigortaları, farklı ülke piyasalarına mal satışlarını kolaylaştırmakta ve firmaların nakit yönetimine destek olmaktadır.

Türk Eximbank, diğer ülkelerdeki eximbanklar tarafından uygulanan yöntemlere benzer yöntemler ve uygulamaları hayata geçirmektedir. Ancak Türk Eximbank kredilerinin yaygın ve verimli bir şekilde kullanılmasının önünde bazı sorunlar olduğu görülmektedir. Bunlardan en önemlisi Eximbank'ın ve uygulamalarının bilinirliği olarak gündeme gelmektedir. Türkiye'de şirketlerin büyük bölümünün ilgili mevzuat gereği 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 125 milyon Türk Lirasını aşmayan girişimler, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) olarak tanımlanmaktadır. 2021 yılı itibarıyla, toplam girişim sayısının %99,7'sini KOBİ'ler oluşturmaktadır (TÜİK, 2022). Sanayi ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin Eximbank kredileriyle ilgili bilgi ve farkındalığının düşük olması, Türk Eximbank tarafından verilen hizmetlerin yaygınlaşmasının önündeki engellerden biri olarak görülmektedir. KOBİ'lerin Türk Eximbank hakkında genel bilgi sahibi olmalarına karşın, Türk Eximbank tarafından sunulan ürünlerin detayları, faiz oranları, kullanım koşulları gibi detay konularda bilgi sahibi olmadıkları için bu hizmetlerden yeterince yararlanamadıkları, il bazında yapılan bir çalışmada ortaya konulmaktadır. Bürokratik işlemlerin ve prosedürlerin uzun olması ve uzayan süreçler nedeniyle zamanında kredi ve diğer hizmetlere ulaşamıyor olması Türk Eximbank kredilerine olan ilgiyi düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. İstenen teminat oranlarının yüksekliği ve kredinin aktarıldığı aracı bankalar ile kredi kullandırma aşamasında yaşanan zorluklar, Türk Eximbank

kredilerinin tercih edilmeme nedenleri olarak çalışmada vurgulanmaktadır (Güneş & Uğur, 2007). Türk Eximbank tarafından geliştirilecek yeni politika ve uygulamaların Türkiye'nin ihracat hacmine önemli katkıları olacağı değerlendirilmektedir.

2.3. Bankaların Kullandıkları İhracat Kredileri

Bankaların kullandıkları ihracat kredileri, kendi kaynaklarından ihracatçı müşterilerine kullandıkları kredilerdir. Bu krediler T.C. Merkez Bankası Sermaye Hareketleri genelgesi kapsamındaki düzenlemelere göre kullanılabilir. İhracat veya ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerde bulunan firmalara kullanılmaktadır. İhracatın finansmanında kolaylık sağlamaktadır. İhracat taahhüdünün yerine getirilmesi koşulu bulunmaktadır. Kredi kullanılırken vergi resim harç ve fon avantajları uygulanmaktadır. İhracat taahhüdü kapatılmazsa, kredi kullandırma aşamasında uygulanan, vergi resim harç ve fon avantajları tahsil edilmektedir. İhracatın, kredinin kullanılmasını takip eden belli bir süre içinde gerçekleştirilmesi gereklidir. Bankalarca kullanılan ihracat kredileri rotatif, spot, dönemsel taksitli veya aylık taksitli olarak TL ve döviz olarak kullanılabilir. Kullanılan krediler, kısa vadeli, orta-uzun vadeli ve ihracat garantili yatırım başlıkları altında gruplanabilir. Kısa vadeli ihracat kredileri, en fazla bir yıl süreli olarak kullanılan kredilerdir. Kısa vadeli finansman sağlama amacıyla kullanılmaktadır. Bir yıldan uzun vadeli krediler ise, firmaların yatırım ve işletme sermayesi ihtiyaçlarına yönelik olarak kullanılmaktadır. İhracatçı veya döviz kazandırıcı faaliyet geliri olan firmalara kullanılabilir. İhracat garantili yatırım kredileri ise, mevduat bankalarının şirketlerin makine ve teçhizat alımlarını finanse etmek için kullandıkları orta ve uzun vadeli ihracata yönelik yatırım kredileridir.

3. VERİ VE ANALİZ DÖNEMİ

Türkiye'de ihracatçılar; Mevduat Bankaları, Katılım Bankaları ve Türk Eximbank aracılığı ile ihracat kredisi kullanabilmektedirler. Çalışmada Türk Eximbank ve mevduat bankaları tarafından kullanılan ihracat kredileri verileri kullanılmıştır. Bu çalışma 2003-2021 yılları arası zaman serisi verileri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın veri seti; ihracat hacmi, mevduat bankaları tarafından kullanılan ihracat kredileri, Eximbank tarafından kullanılan ihracat kredileri, Eximbank tarafından sağlanan sigorta destekleri değişkenlerinden oluşmaktadır. Eximbank kredilerine ilişkin verilerin aylık olarak yayınlanmaması, yalnızca yıllık olarak yayınlanması nedeniyle ile Eximbank kredileri ve Eximbank Sigorta ürünleri ile ihracat verileri arasındaki ilişki analizi yıllık veriler kullanılarak yapılmıştır. Banka ihracat kredileri ile ihracat hacmi arasındaki nedensellik ilişkisinin analizi ise aylık ve yıllık veriler kullanılarak yapılmıştır. Mevduat Bankalarına ilişkin veriler Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Veriler, Aylık Bülten, Aylık Bankacılık Sektörü bölümünde bulunan kredilere ilişkin bölümden derlenmiştir. Türk Eximbank tarafından kullanılan krediler için, Eximbank web sitesinde yer alan yıllık faaliyet raporlarından derlenen veriler kullanılmıştır (Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş., 2022). Eximbank kredileri, kısa vadeli krediler, orta ve uzun vadeli krediler, toplam Eximbank kredileri ve ihracat sigortaları alt başlıklarında, mevduat bankalarınca kullanılan krediler ise kısa vadeli ihracat kredileri, orta uzun vadeli ihracat kredileri, toplam ihracat kredileri ve ihracat garantili yatırım kredileri alt başlıklarında analizlere dahil edilmiştir. Eximbank kredi verilerinin aylık olarak yayınlanmaması nedeniyle, Eximbank ve banka kredilerine ilişkin analizler, yıllık veriler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İkinci aşamada ise banka ihracat kredileri ile ihracat hacmi arasındaki ilişki aylık veriler kullanılarak analiz edilmiştir.

İhracata ilişkin veriler, iki farklı veri seti olarak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) web sitesinde yayınlanmaktadır. Dış Ticaret verilerine ilişkin yayınlanan uluslararası istatistiklerde Genel Ticaret Sistemi ve Özel Ticaret Sistemi olmak üzere iki farklı ticaret sistemi kullanılmaktadır. TÜİK tarafından yayınlanan Genel Ticaret sistemi verileri 2013 yılından itibaren yayınlanmaktadır. 2013 yılı öncesine ait Genel Ticaret Sistemi kapsamında veriler yayınlanmamaktadır. Genel Ticaret Sistemi, ülkenin ekonomik alanına giren ve çıkan malların tümünü kapsamaktadır. Ekonomik alan, coğrafi alan ile örtüşmektedir. Serbest Bölge ve Antrepolardan yapılan ihracat bilgileri dahil olarak veriler yayınlanmaktadır. Özel Ticaret Sistemi kapsamında, Serbest bölgeler ve Antrepolardan yapılan ihracat bilgilerinin dahil edilmediği veriler ise 1969 yılından itibaren 2021 yılsonuna dek ayrıntılı olarak yayınlanmaktadır. Genel ve Özel Ticaret Sistemine uygun yayınlanan verilere; TÜİK, İstatistik Veri Portalı, Veri tabanları bölümünden ulaşılmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). Genel Ticaret sistemine ilişkin ihracat verileri, analizlerde durağanlık göstermediği için özel ticaret sistemine ait veriler kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda çalışmada kullanılan veriler, değişken kısaltmaları ve dönem bilgileri yer almaktadır.

Tablo 2: Özet Veri Tablosu

DEĞİŞKEN ADI	AÇIKLAMA	VERİ DÖNEMİ	
		YILLIK	AYLIK
OIHR	Özel İhracat Hacmi	EVET	EVET
LNOIHR	Özel İhracat Hacmi Logaritmik Dönüşüm Değeri	EVET	EVET
LNEXKVIHR	Eximbank Kısa Vadeli İhracat Kredisi Hacmi Logaritmik Dönüşüm Değeri	EVET	HAYIR
LNEXUVIHR	Eximbank Uzun Vadeli İhracat Kredisi Hacmi Logaritmik Dönüşüm Değeri	EVET	HAYIR
LNEXKREDSIG	Eximbank İhracat Kredi Sigortası Hacmi Logaritmik Dönüşüm Değeri	EVET	HAYIR
LNEXTOPIHR	Eximbank Toplam (Kısa vade + Uzun vade) İhracat Kredisi Hacmi Logaritmik Dönüşüm Değeri	EVET	HAYIR
LN BKVIHR	Banka Kısa Vadeli İhracat Kredisi Hacmi Logaritmik Dönüşüm Değeri	EVET	EVET
LNBUVIHR	Banka Uzun Vadeli İhracat Kredisi Hacmi Logaritmik Dönüşüm Değeri	EVET	EVET
LN IHRGYATKR	Banka İhracat Garantili Yatırım Kredisi Hacmi Logaritmik Dönüşüm Değeri	EVET	EVET
LNBIHRKREDT	Banka Toplam İhracat Ve Yatırım Kredisi Hacmi Logaritmik Dönüşüm Değeri	EVET	EVET

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

4. YÖNTEM VE BULGULAR

Çalışmanın ampirik uygulama bölümünde, Türkiye'de mevduat bankaları ve Türk Eximbank tarafından kullanılan ihracat kredileri ile Türkiye ihracat hacmi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı Toda-Yamamoto yaklaşımı ile araştırılmaktadır (Toda & Yamamoto, 1995). Belli değişkenler arasında ilişkinin varlığını ortaya çıkarmak ve ilişki varsa, bu ilişkinin yönünü belirlemek için nedensellik analizleri geliştirilmiş ve kullanılmaktadır. Granger nedensellik testi pek çok akademik çalışmada kullanılmaktadır. Değişkenlerden birinin geçmişinin, değişkenlerden diğerinin geleceğini

açıklamada bir katkı sağlayıp sağlamadığı ve sorgulanan değişkenler arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmaktadır. Tanım olarak ise, rassal bir X değişkeninin geçmişi, olası ilgili diğer etkenler dikkate alındıktan sonra, bir rassal Y değişkeninin geleceğinin daha iyi tahmin edilmesinin sağlıyorsa, X değişkeni Y değişkeninin Granger nedeni olarak tanımlanmaktadır (Atukeren, 2011). İlişkinin varlığı durumunda ise ilişkinin yönünü belirlemek için testler yapılmaktadır. Granger nedensellik testinde serilerin analize dahil edilebilmesi için durağan olmaları ya da aynı seviyede durağanlaşması bir gereksinim iken, Toda-Yamamoto nedensellik testinde böyle bir zorunluluk yoktur (Toda & Yamamoto, 1995).

Toda-Yamamoto yaklaşımının adımları aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir.

Adım 1: Her zaman serisinin durağanlık derecesinin ve en büyük derecenin (d) belirlenmesi;

Adım 2: Uygun bir gecikme parametresine (p) sahip VAR modelinin belirlenmesi,

Adım 3: Her değişken için modele p gecikmeye ek olarak (d) gecikmenin eklenmesi,

Adım 4: VAR modelindeki ilk p gecikmenin katsayıları üzerinde uygulanan Wald Test'i ile birlikte Granger nedensellik sınavasının yapılması (Hanişoğlu & Altınbaş, 2022, s. 363).

Nedensellik analizi öncesinde serilerin birim kök içerip içermediklerini sınamak için Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF-Augmented Dickey-Fuller) testi kullanılmıştır.

Tablo 3: Durağanlık Testleri

DEĞİŞKEN	AUGMENTED DICKEY-FULLER (ADF) TESTİ (Sadece Sabit İçeren)					
	Seviye (Level) Değerleri		Birinci Farklar		İkinci Farklar	
	Olasılık (Aylık Veriler)	Olasılık (Yıllık Veriler)	Olasılık (Aylık Veriler)	Olasılık (Yıllık Veriler)	Olasılık (Aylık Veriler)	Olasılık (Yıllık Veriler)
LNOIHR	0.2210	0.106	0.0000	0.011		
LNGIHR	-	0.887	-	0.283	-1.686	0.382
LNEXKVIHR	-	0.591	-	0.042		
LNEXUVIHR	-	0.893	-	0.000		
LNEXKREDSIG	-	0.967	-	0.008		
LNEXTOPIHR	-	0.852	-	0.027		
LNBKVIHR	0.0487	0.144		0.024		
LNBUVIHR	0.3786	0.047	0.0000			
LNIHRGYATKR	0.6290	0.775	0.0016	0.027		
LNBIHRKREDT	0.0091	0.002				

Tablo 3'den görülebileceği gibi yıllık veriler kullanıldığında banka uzun vadeli ihracat kredileri (LNBUVIHR) ve banka toplam ihracat kredileri (LNBIHRKREDT) değişkenleri seviye değerlerinde durağandır I(0). Buna karşın yıllık verilerle diğer tüm değişkenler seviye değerlerinde durağan bulunmamışlardır. Genel ihracat hacmi değişkeni tüm durumlarda durağanlık göstermezken, diğer değişkenlerin tamamında ise birincil farklarda durağanlık I(1) söz konusudur. Genel ihracat hacmi (LNGIHR) ikinci farklarda durağanlaşmadığı için analizlere dahil edilmemiştir. Analizler özel ticaret sistemi ihracat verileri kullanılarak yapılmıştır.

Özel ticaret sistemi ihracat hacmi ve banka ihracat kredileri değişkenleri için aylık verilerle yapılan durağanlık testlerinde,

bankalarca kullanılan kısa vadeli ihracat kredileri (LNBKVIHR) ve toplam ihracat kredileri (LNBIHRKREDT) değişkenleri seviye değerlerinde durağan iken $I(0)$, diğer değişken serileri birincil farkların alınmasıyla durağan hale gelmişlerdir. Değişkenlerin durağan hale gelme düzeyleri farklılık arz ettiğinden, değişkenler arasında nedensellik ilişkilerinin incelenmesinde Toda-Yamamoto yaklaşımı kullanılacaktır. Toda-Yamamoto uygulamasının 2. adımında yer alan bilgi kriterlerini kullanarak VAR modelinin gecikme parametresinin belirlenmesi için beş bilgi kriteri (information criteria) kullanılmış ve çoğunluk kararına bakılmıştır. Kullanılan bilgi kriterleri; LR (Likelihood Ratio), FPE (Final Prediction Error), Akaike (AIC), SC (Schwarz Criteria), Hannan-Quinn (HQ) dur.

Tablo 4: Toda-Yamamoto Yaklaşımı Sonuçları (Yıllık Veriler Kullanılarak)

Y: İHRACAT HACMI				Wald Test İstatistik Değeri (p-değeri) (Etki Yönü X ==> Y)	Wald Test İstatistik Değeri (p-değeri) (Etki Yönü Y ==> X)
DEĞİŞKEN (X)	Uygun Gecikme Uzunluğu Adım 2 (p)	Toda Yamamoto Fark Değeri (d) Adım 1	Toplam Gecikme Uzunluğu (p+d)		
LNEXKVIHR	4	1	5	11.299 (0.0458)	182.429 (0.0000)
LNEXUVIHR	2	1	3	18.025 (0.0004)	78.819 (0.0000)
LNEXKREDSIG	1	1	2	1.668 (0.4342)	0.799 (0.6704)
LNEXTOPIHR	1	1	2	0.957 (0.6197)	9.968 (0.0113)
LNBKVIHR	1	1	2	2.594 (0.2733)	10.302 (0.0058)
LNBUVIHR	4	1	5	15.511 (0.0084)	27.582 (0.0000)
LNIHRGYATKR	1	1	2	0.785 (0.6755)	5.757 (0.0562)
LNBIHRKREDT	1	1	2	4.669 (0.0968)	3.769 (0.1518)

Analizde anlamlılık düzeyi %5 olarak kullanılmaktadır. Yıllık veriler kullanılarak yapılan ve sonuçları Tablo 4'de yer alan analizde, Eximbank tarafından kullanılan kısa vadeli krediler (LNEXKVIHR) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında çift yönlü anlamlı nedensellik etkileri söz konusudur. Benzer biçimde Eximbank tarafından kullanılan uzun vadeli krediler (LNEXUVIHR) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında çift yönlü anlamlı nedensellik etkileri söz konusudur. Kredi sigortası (LNEXKREDSIG) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında anlamlı herhangi bir nedensellik ilişkisi yoktur. Toplam Eximbank krediler (LNEXTOPIHR) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında tek yönlü anlamlı nedensellik etkisi söz konusudur. İhracat hacmi değişkeninin toplam kredi değişkeni üzerindeki etkisi anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu Bülbül ve Demiral (2016), çalışmalarının sonuçları ile uyumludur. Mevduat bankalarınca kullanılan kısa vadeli ihracat kredisi (LNBKVIHR) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında ihracat hacminden kredi hacmine tek yönlü anlamlı nedensellik etkileri söz konusudur. Mevduat bankalarınca kullanılan uzun vadeli ihracat kredi (LNBUVIHR) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında çift yönlü anlamlı nedensellik etkileri söz konusudur. Mevduat bankaları tarafından kullanılan ihracat garantili yatırım kredisi (LNIHRGYATKR) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında anlamlı herhangi bir nedensellik ilişkisi yoktur. Mevduat Bankaları tarafından kullanılan toplam kredi (LNBIHRKREDT) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında anlamlı nedensellik etkisi söz konusu değildir.

Eximbank kısa vadeli krediler ile ihracat hacmi arasında çift yönlü anlamlı nedensellik bulunurken, bankalarca kullanılan kısa vadeli krediler ile ihracat hacmi arasında ihracattan kredilere doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eximbank ve bankalarca kullanılan uzun vadeli ihracat kredileri ile ihracat hacmi arasında ise çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Toda-Yamamoto Yaklaşımı Sonuçları (Aylık Veriler Kullanılarak)

Y: OZEL İHRACAT HACMİ DEĞİŞKEN (X)	Uygun Gecikme Uzunluğu	Toda Yamamoto Fark Değeri (d)	Toplam Gecikme Uzunluğu	Wald Test İstatistik Değeri (p-değeri) (Etki Yönü X ==> Y)	Wald Test İstatistik Değeri (p-değeri) (Etki Yönü Y ==> X)
LNBKVIHR	6	1	7	14.164 (0.0469)	22.037 (0.0025)
LNBUVIHR	3	1	4	4.151 (0.3859)	8.549 (0.0734)
LNIHRGYATKR	6	1	7	7.449 (0.3837)	7.598 (0.3693)
LNBIHRKREDT	6	1	7	20.184 (0.0052)	11.444 (0.1204)

Aylık verilere dayalı analiz %5 anlamlılık düzeyinde yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 5’te yer almaktadır. Aylık verilerle yapılan analizde, bankalarca kullanılan kısa vadeli krediler (LNBKVIHR) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında çift yönlü anlamlı nedensellik etkisi söz konusu olduğu görülmektedir. Bankalarca kullanılan uzun vadeli kredi (LNBUVIHR) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında anlamlı nedensellik etkileri söz konusu değildir. İhracat garantili yatırım kredisi (LNIHRGYATKR) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında anlamlı herhangi bir nedensellik ilişkisi yoktur. Bankalarca kullanılan toplam ihracat kredileri (LNBIHRKREDT) değişkeni ile ihracat hacmi değişkeni arasında tek yönlü anlamlı bir nedensellik etkisi söz konusudur. Kullanılan toplam ihracat kredileri değişkeninin ihracat hacmi üzerindeki etkisi önemli bulunmuştur.

Eximbank kredilerine ilişkin yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular, kısa ve uzun vadeli ihracat kredileri ile ihracat hacmi arasında çift yönlü nedensellik etkilerinin varlığını göstermiştir. Kısa ve uzun vadede ihracat artışı, ihracat kredi talebini aynı yönde etkilemekte, benzer şekilde ihracat kredilerindeki artışın ihracat hacmi artışı üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bulgular değerlendirildiğinde, Türkiye’de Eximbank tarafından sağlanan finansman desteğinin artırılmasının, Türkiye ihracat hacmini olumlu yönde etkileyeceği ve arttıracığı sonucuna ulaşılabilmektedir. Toplam Eximbank kredileri üzerinden yapılan analizde, ihracat hacminden Eximbank kredilerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. İhracat hacminin artması ile Eximbank kredilerine olan talebin artacağı anlaşılmaktadır. Eximbank’ın kredi olanaklarının çeşitlendirilmesi, kredi verilebilir fonların artırılması, Türkiye’nin ihracatını olumlu yönde etkileyebilecektir.

Banka kredileri ile ihracat hacmi arasında aylık ve yıllık verilerle yapılan nedensellik analizleri değerlendirildiğinde, Eximbank kredilerine benzer biçimde ihracat hacmindeki artışların kısa vadeli banka ihracat kredilerinde artışlara neden olduğu görülmektedir. İhracatçıların, ürün ve hizmetlerinin ihracata hazırlanması aşamasında üretim, taşıma, sigorta giderleri için kısa vadeli finansman ihtiyaçlarının arttığı ve bunların bir kısmının mevduat bankaları aracılığıyla karşılandığı değerlendirilmektedir.

SONUÇ

İhracat destekleri dünya ölçeğinde uygulanan önemli politika araçlarından bir tanesidir. İhracat desteklerinin artırılması ile ülkenin ihracat hacminin artırılması hedeflenmektedir. Firmalar açısından değerlendirildiğinde, ihracatçı firmaların daha verimli çalıştığı; ülkeler açısından değerlendirildiğinde ise ülke ihracatının artmasının ülkelerin cari işlemler dengesinin iyileşmesine katkı yaptığını, döviz fiyatlarının ülkede dengeli bir yapıya sahip olmasına yardımcı olduğu söylenebilir. Kullandırılan ihracat kredilerinin, Türkiye'nin ihracat hacmi ile nedensellik ilişkisinin analiz edildiği çalışmada, kısa vadeli Eximbank kredileri, orta uzun vadeli Eximbank kredileri, toplam Eximbank kredileri ve Eximbank sigortalarının özel ihracat hacmi ile nedensellik ilişkisinin analizi sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır. Kısa vadeli ve uzun vadeli Eximbank kredileri ile ihracat hacmi arasında çift yönlü %5 düzeyinde nedensellik etkisi olduğu görülmüştür. Toplam Eximbank kredileri ile ihracat hacmi arasında, ihracat hacminden toplam Eximbank kredilerine tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür. Bu bulgu Bülbül ve Demiral (2016) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile uyumludur. İhracat hacminin artması Eximbank kredi talebinin artması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Kısa ve uzun vadeli Eximbank kredileri ile ihracat hacmi arasındaki ilişkinin ise iki yönlü olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin 2023 yılı itibarıyla ihracat hedefi 500 milyar dolar iken, 2022 yıl sonu itibarıyla yıllık ihracat 235 milyar 236 milyon USD olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2023). Türkiye'de resmi ihracat hedefinden oldukça uzak olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, ihracat kredilerinin miktarı, çeşitliliği ve işlevselliğinin değerlendirilmesinin önemi net olarak anlaşılmaktadır. Kuruluş ve varlık amacı, ihracatın desteklenmesi olan Türk Eximbank'ın kredi kullandırma kapasitesinin artırılması, kredi kullandırma süreçlerinin basitleştirilmesi, aracı banka uygulamasının gözden geçirilmesi ile Türkiye ihracat hacminin artışına önemli katkısı olacağı değerlendirilmektedir.

Çalışma sonuçlarında, Eximbank kredi sigortaları ile ihracat hacmi arasında nedensellik ilişkisi olmadığı görülmektedir. Gelişmiş ülkeler üzerine yapılan ihracat kredi sigortalarının ihracat değeri üzerindeki etkisinin incelendiği, Köksal ve Genç (2019) tarafından yapılan çalışma sonuçları bu bulgu ile uyumlu değildir. Sözü edilen çalışmada gelişmiş ülkelerde, hem kısa vade hem de orta-uzun vadeli ihracat sigortasının ihracatı anlamlı bir biçimde pozitif etkilediği ortaya çıkmıştır. Alacaklara tahsilat güvencesi sağlayan ihracat sigortaları gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanılmakta ve önemli ölçüde desteklenmektedir. İhracat sigortalarının Türkiye ve uluslararası uygulamalarına ilişkin karşılaştırmalı çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bankalarca kullandırılan ihracat kredileri ve ihracat verilerinin aylık verilerine ulaşılabilmesi nedeniyle bankalarca kullandırılan ihracat kredilerinin toplam ihracat hacmi ile nedensellik analizi, yıllık ve aylık veriler üzerinden ayrı ayrı yapılmıştır. Yıllık ve aylık veriler kullanılarak yapılan analizlerde ihracat hacmi değişkeninin, bankalarca kullandırılan kısa vadeli ihracat kredileri (LNBKVIHR) değişkeni üzerindeki etkisi anlamlı bulunmuştur. Yıllık veriler ile yapılan analizde ilişki tek yönlü ihracat hacminden kredilere iken, aylık veriler ile yapılan analizde çift yönlü ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, ihracat artışlarının bankalarca kullandırılan kısa vadeli kredi talebini arttırdığı görülmektedir. Türkiye'de ihracatta ağırlıklı mal mukabili ödeme yöntemi kullanıldığından, ihracatın artması, firmaların finansman ihtiyacını ve kısa vadeli kredi talebini arttırdığı şeklinde yorumlanabilmektedir. İhracat hacmi değişkeni ile bankalarca kullandırılan uzun vadeli ihracat kredileri değişkeni arasındaki nedensellik ilişkisi analizinde yıllık ve aylık veriler kullanıldığında farklı

sonuçlara ulaşılmıştır. Yıllık veriler kullanıldığında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılrken, aylık verilerde ihracat değişkeninden uzun vadeli kredilere doğru nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İhracat garantili yatırım kredisi ile ihracat hacmi değişkeni arasında yıllık ve aylık verilerle yapılan analizde anlamlı bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Toplam ihracat hacmi değişkeni ile toplam banka ihracat kredileri değişkeni arasında yıllık veriler kullanılarak yapılan analizde nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşılrken, aylık veriler kullanılarak yapılan analizde, toplam ihracat kredilerinden ihracata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir.

Kaynakların kısıtlı olması nedeniyle, Türkiye’de şirketlerin uzun vadeli finansmana ulaşmada zorluklar yaşadığı ve finansman yöntemlerinin sınırlı olduğu bilinmektedir. Finansman yöntemlerinin kısa vadeli olması ve alternatiflerin sınırlı olması, Eximbank ve benzeri ihracat destek kuruluşlarının varlığının önemini arttırmaktadır. Türk Eximbank’ın 2022 yılı Faaliyet Raporunda, kullanılan kredilerin %60,5’inin kısa vadeli, %39,5’ini orta ve uzun vadeli kredilerden oluştuğu raporlanmaktadır. Son yıllarda orta ve uzun vadeli kredi kullandırma oranlarında artışlar olmakla birlikte Türkiye’de ihracatın ithalata bağımlı yapısının değiştirilebilmesi için Türk Eximbank’ın sektörel bazda analizlere dayalı, ithalata bağımlılığı azaltacak uzun vadeli kredi programlarının hayata geçirmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir. Eximbank’ın hedef ve çalışma konularında güncellemeler yapılması veya ihracatın yapısını dönüştürme amaçlı farklı kurumların devreye alınması önümüzdeki dönemlerde gündeme gelecek konular olduğu düşünülmektedir.

Kullandırılan ihracat kredilerinin, Türkiye’nin ihracat hacminin artırılması amacına ulaşmada etkili olup olmadığı ve etkili oluyorsa bu etkinin ölçülmesi çalışmanın amacının dışında kalmakla birlikte çalışmaların bu yönde genişletilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Benzer analizlerin yapılması ve çeşitlendirilmesinin, ülkenin ihracat politikasının oluşturulmasına ve destek uygulamalarının yeniden değerlendirilmesine katkısı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma ve benzer çalışmalardan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, ihracat kredi desteklerinin artırılmasının ihracatın artırılmasında etkili olduğuna ilişkin bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varılamamıştır. Bu anlamda kaynakların etkin kullanımı için ihracat desteklerinin detaylı etki analizlerinin yapılmasının, kısa ve uzun dönemli dinamiklerin anlaşılmasına yönelik çalışmaların yapılmasının faydalı ve önemli olduğu değerlendirilmektedir.

ETİK BEYAN VE AÇIKLAMALAR

Etik Kurul Onay Bilgileri Beyanı

Çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışmadır.

Yazar Katkı Oranı Beyanı

Yazarın katkısı %100’dür.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmada potansiyel bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, Y. E., Kal, S. H. & Torun, H. (2018). Do Subsidised Export Loans Increase Exports? *The World Economy*, 2200-2215. Erişim adresi: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/twec.12580>, Erişim tarihi: 24.07.2022.
- Atukeren, E. (2011). Granger-Nedensellik Sınamalarına Yeni Yaklaşımlar. *Atatürk Ü. İİBF Dergisi*, 10. *Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı*, 137-153. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/30438>, Erişim tarihi: 11.08.2022.
- Berne Union. (2022). *Berne Union Members*. Erişim Adresi: <https://www.berneunion.org/Members>, Erişim Tarihi: 09.04.2022.
- Berne Union. (2022). *How Credit Insurance Supports Trade and the Real Economy*. London. Erişim adresi: <https://www.berneunion.org/>, Erişim tarihi: 09.04.2022.
- Bülbül, S. E. & Demiral, A. (2016). Türkiye Ekonomisinde Ekonomik Büyüme, İhracat ve Eximbank Kredileri Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 2002-2015. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 12(46), 21-39. doi:DOI: 10.14783/od.v12i46.1000010002
- Choi, H. & Kim, K. (2021). Effect of Export Credit Insurance on Export Performance: An Empirical Analysis of Korea. *Asian Economic Journal*, 35(4), 413-433. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/asej.12252>
- Eğilmez, M. (2013, Aralık 01). *Kendime Yazılar-Türkiye'nin Dışticareti*. Erişim adresi: <https://www.mahfielmez.com/2013/12/turkiyenin-dsticareti.html>, Erişim tarihi: 05.05.2023.
- Gilman, M. G. & Wang, J. Y. (2003). *Official Financing Recent Developments and Selected Issues*. International Monetary Fund. Washington, D.C., U.S.A. Erişim adresi: [file:///C:/Users/gulayselvi/Downloads/\[9781589062283%20-%20Official%20Financing\]%20Official%20Financing%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/gulayselvi/Downloads/[9781589062283%20-%20Official%20Financing]%20Official%20Financing%20(1).pdf), Erişim tarihi: 09.04.2022.
- Güneş, R. & Uğur, A. (2007). KOBİ'lerin İhracat Finansmanında Eximbank Kredileri: Malatya İlinde Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 12(2), 21-40.
- Hanişoğlu, G. S. & Altınbaş, H. (2022). Türkiye Bankacılık Sektöründe Takipteki Alacaklar. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 23(1), 351-370.
- Haykır, Ö. & Aydın, M. (2019). Türkiye'de Banka Kredilerinin İhracat Üzerine Etkileri: Ekonometrik Analiz. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 515-533. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/910466>
- Mudugal, S. D. (2020). Role of Exim Bank for Development of International Business - A Study. *International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR)*, 7(2), 528- 535.
- Schminke, A. & Biesebroeck, J. V. (2016). *The Impact of Export Promotion on Export Market Entry*. (No 316). Belgium. Erişim adresi: <https://www.nbb.be/doc/oc/repec/reswpp/wp316en.pdf>, Erişim tarihi: 28.07. 2022
- Shekhar, S. & Jena, N. K. (2021). Export Financing by Exim Bank of India and Its Impact on Export performance: An Empirical Assessment. *İlkogretim Online - Elementary Education Online*, 20(5). doi:10.17051/ilkonline.2021.05.233.
- Singh, T. (2010). Does International Trade Cause Economic Growth? A Survey. *The World Economy*, 33(11), 1517-1564. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1467-9701.2010.01243.x?casa_token=fqbSrHbd-n4AAAAA%3AOZA_OiK5B23UMcDwcNa2752CIEMBJ24C3ePhfPJ7AdEBoubdOpk01tym--mFzLLNsw7z09187kgif_o
- Toda, H. Y. & Yamamoto, T. (1995). Statistical Inference in Vector Autoregressions with Possibly Integrated Processes. *Journal of Econometrics*, 66(1-2), 225-250.
- TÜİK (2022). *Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri*. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kucuk-ve-Orta-Buyuklukteki-Girisim-Istatistikleri-2021-45685>, Erişim Tarihi: 16.06.2023
- TÜİK (2023). *Dış Ticaret İstatistikleri, Aralık 2022*. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Aralik-2022-49633#:~:text=%C3%96zel%20ticaret%20sistemine%20g%C3%B6re%2C%202022,milyar%20956%20milyon>

%20dolara%20y%C3%BCkseldi, Erişim Tarihi: 16.06.2023.

- Türkiye İhracat Kredi Bankası. (2022). *Türk Eximbank Tarihçe*. Erişim adresi: <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/d24882ab-3498-4d65-909a-4f56662eeeed/turk-eximbank-tarihce> Erişim tarihi: 01.08.2022.
- Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (2022). *Anasayfa/Finansal Bilgiler/Faaliyet Raporları*. Erişim adresi: <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari>, Erişim tarihi: 15.08.2022.
- Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (2022). *Ürün ve Hizmetlerimiz*. Erişim adresi: <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz>, Erişim tarihi: 15.08.2022.
- Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (2022). *Hakkımızda*. Türk Eximbank: Erişim adresi: <https://www.eximbank.gov.tr/tr>, Erişim tarihi: 09.04.2022.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). *İstatistik Veri Portalı*. Ankara.
- Ulaşan, B. (2017). *Ekonomik Büyüme için Serbest Dış Ticaret mi, Korumacılık mı?* Erişim adresi: https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/blog/tr/main+menu/analizler/ekonomik_buyume_icin_serbest_dis_ticaret_korumacilik, Erişim tarihi: 05.05.2022.
- Ünvan, Y. A. & Nahmatli, U. (2021). Causality Relationship between Import, Export and Exim Bank Loans: Turkish Economy. *Computational Statistics and Applications from IntechOpen*. içinde doi:10.5772/intechopen.101733.